

Dostál, Bořivoj

Nová naleziště únětické kultury v Újezdě a v Branišovicích

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1958, vol. 7, iss. E3, pp. [5]-22

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109352>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

BOŘIVOJ DOSTÁL

NOVÁ NALEZIŠTĚ ÚNĚTICKÉ KULTURY V ÚJEZDĚ A V BRANIŠOVICÍCH

V rámci výzkumných prací prehistorického ústavu Brněnské university provedl autor v roce 1957 několik drobných záchranných výzkumů, z nichž dobré výsledky přinesl zejména výzkum v Újezdě a v Branišovicích. Vzhledem k tomu, že v obou případech jde o objev nových lokalit a že v obou byly prokopány sídlištní objekty únětické kultury, kterých bylo dosud řádně prozkoumáno nevelké množství, zasluhují výsledky obou záchranných akcí zveřejnění.

Pozůstatky lidských kostí zachráněné při výzkumu v Újezdě zpracovala dr. A. Lorencová z anthropologického ústavu Brněnské university a výsledky své práce zveřejnila v článku „Anthropologické zpracování kosterního materiálu z Újezda z doby únětické“ ve SbFFBÚ E III (1958), str. 22—26. Zvířecí kosti získané při výzkumech určil dr. R. Musil z paleontologického oddělení Moravského musea v Brně. Pokládám za svou milou povinnost poděkovat oběma jmenovaným, kteří se na zpracování nálezů podíleli a jejichž závěrů je v této práci použito.

Újezd u Brna (okr. Slavkov u Brna)

V dubnu a v listopadu 1957 informovala vedoucí cihelny z Újezda, paní M. Horníková, prehistorický ústav o nálezech pravěkých památek objevených při kopání hlíny v cihelně. Výzkum provedl 2. dubna a 7. listopadu 1957 autor s posluchači prehistorie J. Tejralem a Z. Klanicou.

Cihelna leží na východním okraji obce, mezi silnicí vedoucí z Újezda do Hostěrádek-Rešova a železniční drahou Brno—Přerov, v trati zvané „Zahrádky“. Na nálezy se přišlo na západním okraji severního svahu hlíníku, vzdáleném asi 100 m jižně od trati (tab. IV: 1).¹ Terén se tu svažuje od dráhy k jihu a k západu. Naleziště leží v nadmořské výšce 205—210 m, na sprašovém návrší zvedajícím se asi 15—20 m nad nynější hladinou říčky Litavy, protékající dnes asi 300 m jižněji. Sprašová návějí je v tomto místě pokryta asi 1—1,4 m silnou tmavou humusovitou vrstvou půdy.

První nálezy pravěkých památek v této cihelně se datují od třicátých let tohoto století.² Za druhé světové války tam byly podle sdělení paní Horníkové porušeny únětické hroby. Výzkumem v roce 1957 bylo zjištěno pět hrobů a dvě sídlištní jámy, které byly dělníky více či méně porušeny. Jevily se většinou jako výběžky tmavé povrchové vrstvy do žluté spraše (tab. I). Byly očíslovány v pořadí, v němž byly prozkoumány (tab. IV: 2, tab. I: 1). Ležely v nestejných vzdálenostech na okraji hlíníku.

Popis hrobů, objektů a nálezů

Nálezy z porušených hrobů.

Z hrobů porušených za války byly zachráněny čtyři nádoby (1—4), uložené u p. Horníkové v Újezdě č. 100.

1. Větší baňatý hrnek (tab. II: 1) s hrdlem plynule přecházejícím v břicho. Nízký spodek spočívá na odsazeném rovném dně. Na hrdle je nalepeno páskové ucho. Povrch i vnitřek je vyhlazen a vyleštěn do šedočerna. Část břicha chybí, nádoba je prasklá. $v = 13,1$; $po = 13,5$, $pv = 16$; $pd = 8,3^3$

2. Nižší široký hrnek (tab. II: 3) s téměř dvoukonickou výdutí přecházející plynule v hrdlo. Od okraje pod zúženou partii hrdla se klene páskové ucho. Povrch i vnitřek je vyhlazen, barvy černé, místy šedoohnědé skvrny. Nádoba částečně otlučena; $v = 6$; $po = 7,9$; $pv = 8,5$; $pd = 4,5$.

3. Nízký šálek (tab. II: 2) s prohnutým hrdlem přecházejícím přes zaoblený lom v konický spodek. Na malém dně je křížová značka mělce vyrytá již před vypálením. Přes hrdlo se klene neforemné masivní ucho, jehož povrch byl žárem proměněn v houbovitou, místy sklovitou škváru. Proti uchu je hrotitý pupík. Povrch i vnitřek je vyhlazen a vyleštěn do hnědožluta. Nádobka je na několika místech prasklá; $v = 5,2$; $po = 8,4$; $pv = 8,8$; $pd = 3,6$.

4. Konický pohárek (tab. II: 4) se slabě vyklenutým dnem. Povrch je hrubě modelován, šedočerný, místy nahnědlý. Zdobí ho neobale narýsované šikmé čáry proťaté v polovině výšky čarou vodorovnou. U dna je nádobka trochu otlučena; $v = 4,5$; $po = 7$; $pd = 4,5$.

Hrob č. 1.

V hloubce 2,2 m (polohu srov. na tab. IV: 2) byl rozkopán hrob, jehož zásep se podle výpovědi dělníků ve spraši barevně neodlišoval. Kostí byly zpřeráženy a vyházeny na okraj hliníku; neporušená zůstala pouze jedna lebka (tab. III: 1, 1a). Vyhozené kosti pocházející údajně z tohoto hrobu patřily třem jedincům: dospělé ženě, muži mladého věku a muži ve věku dospělém až zralém.⁴ Kostry prý byly skrčené. Z hrobu byly vybrány zlomky náušnic (1), které prý ležely na obou spánkách ženské lebky, jehlice (2), dýčka (3) a kulatý závěsek (4).

1. Zlomky pěti bronzových klíčkovitých záušnic (tab. II: 8—13). Zachovalo se z nich pět prohnutých ozdobných plošek vytvořených z meandrovitě vinutého drátu, kroužek s jedním zahroceným koncem ze dvou šroubovitě svinutých drátků a několik neúplných kroužků z kulatého drátu; $\varnothing = 1,5-1,7$; inv. č. 20 895—20 899.

2. Bronzová rourkovitá jehlice (tab. II: 7) se šavlovitě zahnutým hrotem; $d = 12$ d. hlavice = 2; max. $\varnothing$ jehly = 0,5; inv. č. 20 893.

3. Bronzová dýka (tab. II: 6) deltoidního tvaru. V podélné i příčné ose je dýka zesílena. Vysoký lichoběžníkovitý tyl je p obit třemi trojúhelníkovitě rozmístěnými otvory; horní otvor je kruhový, spodní jsou rozšířeny do oválu; přepážka mezi jedním z nich a okrajem dýky je prasklá. V tylní části utkvěly světlezelené zbytky organické hmoty z rukojeti. Okraj rukojeti byl na straně čepele rovný, jen ve středu měl trojúhelníkovitý výřez směřující vrcholem k tylu. Na opačné straně byl okraj rukojeti na čepeli patrně stejný, jeho obrysy jsou však méně výrazné; $d = 5,7$; d ostří = 2,9; d tylu = 2,8; max. $\delta = 2,4$; max. tl. = 0,32; $\varnothing$ otvorů = 0,45—0,53; inv. č. 20 892.

4. Ploché kolečko (tab. II: 5) vybroušené z kosti. Uprostřed je otvor. Na povrchu jsou patrné rýhy po broušení, místy proniká struktura kosti. Kolečko je vlnitě prohnuté (patrně vlivem vyschnutí), prasklé. Povrch je oboustranně zbarven od měděnky; $\varnothing = 4,8$; $\varnothing$ otvoru = 0,4; tl. = 0,16—0,26; inv. č. 20 894.

Hrob č. 2 (?).

V hloubce 1—1,9 m (polohu srov. na tab. IV: 2) se rýsovala ve žluté spraši oválná skvrna tmavší hlíny o rozměrech 90×80 cm. Tmavá hlína sahala jen do hloubky 25—30 cm pod téměř kolmou stěnu hliníku. Hlína neobsahovala žádné nálezy. Šlo patrně o hrob, který byl již dříve při skopávání hlíny zničen a zbyla z něho pouze část hrobové jámy vyplněná tmavou povrchovou hlínou.

Hrob č. 3.

V hloubce 1,4—1,8 m se ve stěně hlínku rýsovala téměř čtvercová tmavá skvrna o straně 40—50 cm dlouhé; její spodní část se nejasně rozplývala ve žlutce (tab. I: 2). Vyčnívaly z ní na délce asi 135 cm lidské kosti, které byly při skopávání stěny částečně porušeny. Poněvadž shora nebylo možné hrobovou jámu odlišit ani barvou, ani podle tvrdosti půdy, byla hlína nad hrobem odstraňována v délce 1,8 m a v šířce 1 m. Tmavá hlína promíšená uhlíky (1) se jevila jen nad střední částí kostry; asi 10—15 cm nad kostrou byly v ní objeveny zlomky náušnic (2). V hloubce 180 cm ležela porušená kostra dospělé ženy. Z lebky zůstaly jen zlomky, kosti trupové části byly rozházeny a značně stráveny, poněkud lépe se zachovaly dlouhé kosti končetin; pánev se nezachovala. Mezi kostmi trupové části i po stranách byla tmavá hlína, místy mastného sazovitého vzhledu; jde buď o pozůstatky rozpadlých měkkých částí těla, nebo o zbytky dřevěné rakve. Kostra ležela na pravém boku. Polohu rukou nebylo možné zjistit. Stehenní kosti byly pokrčeny tak, že svíraly s osou těla téměř pravý úhel a bérkové kosti byly přitaženy těsně k femurům, takže se pata dotýkala kyčlí. Lebka směřovala k jihozápadu, nohy k severovýchodu. Mezi kostmi byly porůznu roztroušeny drobné střípky (3).

1. Dřevěné uhlíky.⁵

2. Devět zlomků bronzových klíčkovitých záušnic (obr. 1: 1, 2); $\varnothing = 1,9$; inv. č. 20 908 až 20 916.

3. Osm střípků oboustranně vyhlazených. Dva jsou silnostěnné (tl. = 1 cm; inv. č. 20 901, 20 906) a další podstatně tenčí. Jeden má slabě ohnutý a zaoblený okraj (inv. č. 20 902), na jiném je na vyleštěném povrchu rytá výzdoba sestávající ze tří vodorovných linií, od nichž splývají dolů trhášovitě čtyři rýhy (obr. 1: 3; inv. č. 20 900), ostatní jsou atypické (inv. č. 20 903—20 905, 20 907).

Jáma č. I a hrob č. 4.

Na žlutém podkladě sprašové stěny se jevil lichoběžníkovitý obrys jámy č. I, na niž na západní straně navazovala menší obdélníková skvrna hrobu č. 4. Poloha i vzájemný vztah jámy a hrobu jsou patrné z tab. IV: 2, 4, 4a a z tab. I: 4, 5.

Sídlištní jáma č. I.

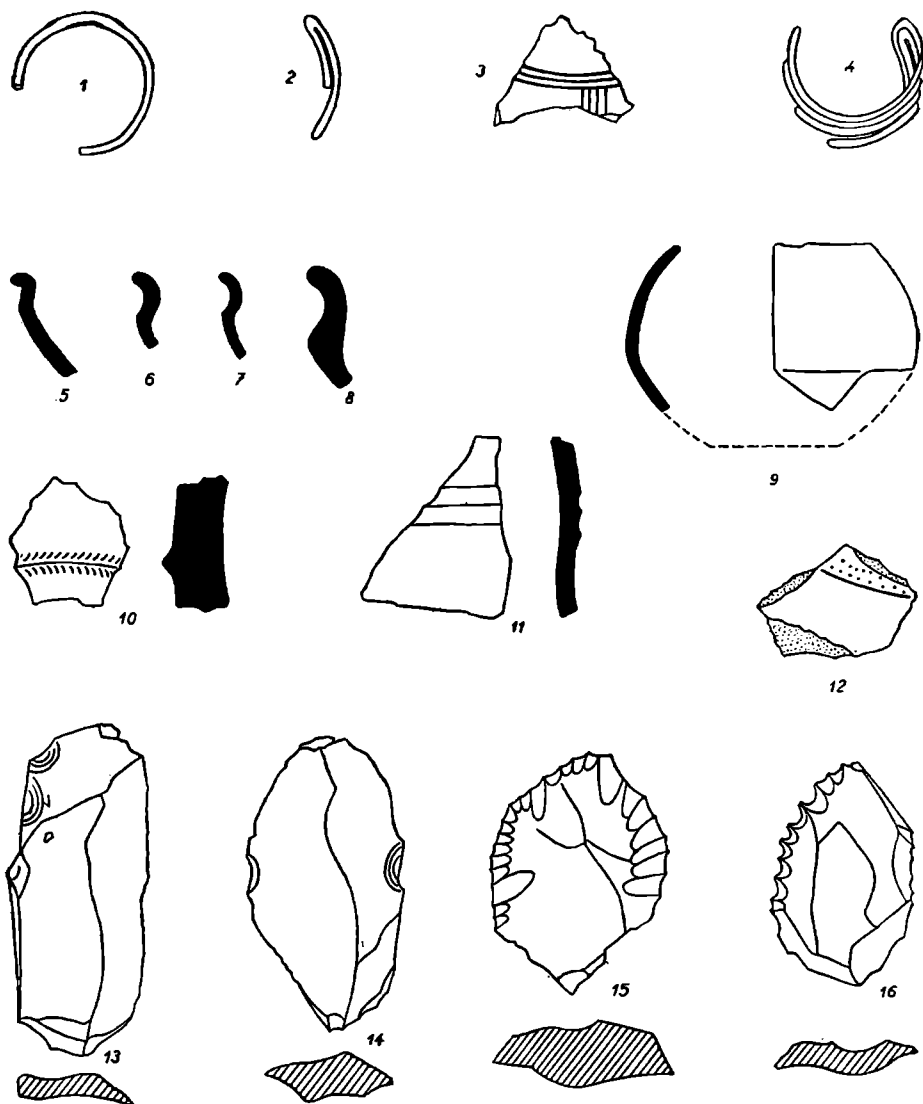
V profilu se jáma rýsovala jako lichoběžník ($v = 70$ cm; š. u dna = 45 cm; š. u horního okraje = 80 cm) v hloubce 1,4 až 2,1 m. V půdorysu se jevila jako obdélník (š = 80 cm; d = 110 cm), který se v severozápadním rohu lalokovitě rozšiřoval. V hloubce 160—180 cm bylo nalezeno několik větších plochých kamenů (tab. I: 5); pod jedním z nich u jižního okraje objektu byl nalezen zlomek bronzového drátku (1). Mezi kameny bylo několik zlomků lidských kostí (2). Je tedy možné, že jižní obdélníková část objektu byla původně hrobem, který byl při hloubení sídlištní jámy zachycen a zničen; zdá se však, že v konečné fázi tvořila i jižní část nedílnou součást sídlištního objektu. Ve výplni jámy bylo sedmáct drobných střípků (3) a kousky mazanice (4). Na jižní straně byl ve dně objektu schůdek asi 20 cm vysoký (srov. obr. 1: 4, 4a). Dno směrem k severu stále klesalo a objekt se rozšiřoval (srov. obr. 1: 4a); nemohl být dokopán, protože zasahoval na obdělávanou sousední parcelu.

1. Zlomek kulatého bronzového drátku patrně z náušnice.

2. Zlomky dlouhých kostí patřících patrně muži.

3. Sedmáct drobných střípků únětického charakteru (inv. č. 20 917—20 933).

4. Dva kousky mazanice (inv. č. 20 934—20 935).

Obr. 1. Újezd u Brna. 1–3: zlomky náušnic a zdobený střep z hr. č. 3; 4 – zlomek náušnice z hr. č. 5; 5–12 – profily misek, osudíčko a zdobené střepy z obj. č. II; 13–16 – kamenné nástroje z obj. č. II. Velikost: 1–4, 13–16 (1/1); 5–12 (1/2).

Hrob č. 4.

V profilu navazovala na západní okraj obrysu jámy č. I mělčí obdélníková skvrna v hloubce 140–160 cm (tab. I: 4). Po odkrytí této skvrny v půdorysu se ukázalo, že jde o obdélníkový zbytek hrobové jámy (d = 60 cm; š = 25 cm; hl = 20–25 cm; tab. IV: 4), při kopání hlíny již z převážné části zničené. Byla

v ní nalezena část kostry (žebrá a obratel) v původní poloze; některé kosti z rozkopané části kostry uschovali dělníci a odevzdali. Kostra patřila dívce 16—18leté. Bez milodarů. — Hrob byl porušen jižní částí objektu č. I.

Jáma č. II a hrob č. 5.

Byly objeveny při zarovnávaní stěny hlíníku v hloubce 140 cm ve vzájemné superposici: hrob č. 5 porušoval starší sídlištní jámu č. II (srov. tab. IV: 2, 3, 3a).

Sídlištní jáma č. II.

Byla objevena v hloubce 140 cm. Její horní část byla již dříve zničena, neboť ornice nad ní byla jen 55 cm silná a dalších 85 cm (do hloubky 140 cm) žluté spraše bylo odkopáno, aniž byl objekt zpozorován. Teprve když byly zachyceny lidské kosti z hrobu porušujícího jámu, bylo kopání zastaveno. Po vyčištění prostoru kolem místa nálezů se na žluté spraši tmavě vyrýsovala ledvinatá jáma o rozměrech 150×100 cm, do jejíž jižní části byl zapuštěn hrob č. 5, odlišující se světlejší barvou zásyvu (srov. tab. I: 6). Dno jámy bylo vodorovné a vzhledem k tomu, že terén nad ní byl skopán šikmo, činila hloubka na západní straně 75 cm a na východní straně 60 cm. Stěny byly převislé o 20—25 cm (srov. tab. IV: 3a). V tmavošedém zásyvu jámy byly nalezeny kousky mazanice (1), střepy (2—12), závaží (13), u samého dna kostěná jehlice (14), jinde dva kostěné hroty (15, 16), kamenný drtič (17), štípané kamenné nástroje (18—20). Porůznu byly v zásyvu zvířecí kosti (21) a škeble (22). Větší část dna (srov. tab. IV: 3) byla pokryta až 10 cm silnou vrstvou převážně dlouhých kostí drobných zvířat (23), představujících zřejmě pozůstatky lidské potravny. Vzhledem k tomu, že kosti tvořily poměrně silnou vrstvu a že v ní byly pouze některé kosti (nikoliv celé kostry), je vyloučeno, že by mohlo jít o zvířata, v jámě náhodně uhynulá. Zásyp dále obsahoval dřevěné uhlíky (24).

1. Šestnáct kousků vypálené mazanice. Některé kusy jsou po jedné straně vyhlazeny. Na třech jsou patrné otisky prutů. Inv. č. 20 937.

2. Čtyři oboustranně vyhlazené zdobené střepy: Šedočerný střípek z výdutě zdobený dvěma tečkovanými liniemi (obr. 1: 12; inv. č. 20 938). Černý střep zdobený mělkými vodorovnými rýhami (obr. 1: 11; inv. č. 20 939). Dva střepy s hladkými listami; jeden silnočerný hnědožlutý (obr. 1: 10; inv. č. 20 940), druhý poměrně tenkostěnný, ředý (inv. č. 20 941).

3. Osudíčka. Větší střep z osudíčka (obr. 1: 9) se zaobleným zataženým okrajem a s výrazným lomem na výduti; povrch vyhlazen do hnědošeda; po = 5; pv = 7; v = 5; inv. č. 20 944. — Hnědošedý střep z jiného osudíčka; povrch vyhlazen, vnitřek hrubě modelován; inv. č. 20 945.

4. Sedm střepů z misek se žlábkem pod okrajem (obr. 1: 5—8); jsou oboustranně vyhlazené, šedočerné; inv. č. 20 946—20 952.

5. Osm tenkostěnných oboustranně vyhlazených střepů z hrnků; část je na obou stranách žlutohnědá (inv. č. 20 953—20 958), jiné jsou na povrchu žlutohnědé, uvnitř šedočerné (inv. č. 20 959—20 961).

6. Silnostěnný střep z výdutě velké nádoby; vnitřek vyhlazen do šedočerna, povrch zdrsňený nepravidelným prstováním hnědavý. Hlína je promíšena pískem. Na lomu tři vrstvy. Inv. č. 20 962.

7. Silnostěnný střep ze spodní části výdutě velké nádoby; vnitřek je vyhlazen do černa, nepravidelně zdrsňený povrch je cihlově červený. V hlíně jsou drobnější zrnka písku. Na lomu dvě vrstvy. Inv. č. 20 963.

8. Silnostěnný střep od dna velké nádoby. Cihlově červený povrch je nepravidelně zdrsňený, vnitřek vyhlazen do hnědava. V hlíně jsou drobnější zrnka písku a roztloučená keramika; pd = 14; tl. stěn = 0,9; tl. dna = 1,4; inv. č. 20 964.

9. Okrajový střep z velké misovité nádoby (tab. III: 4). Okraj je zaoblen, hrdlo vyhlazeno, břicho nepravidelně zdrsňené, vnitřek vyhlazen. Je tmavošedý. Hlína je silně promíšena pískem; po = 40; inv. č. 20 965.

10. Šest větších střepů z výdutě velké nádoby černé barvy. Střepy jsou poměrně tenko-

stěnné s povrchem nepravidelně zdrsňeným a vnitřkem vyhlazeným, podobně jako vnější strana hrdla. Inv. č. 20 966/1—6.

11. Čtyřladvacet okrajových střepů z různých nádob o po = 10—20 cm. Okraje jsou zaobleny a oboustranně vyhlazené. Část je jich šedočerných a část hnědočervených. Inv. č. 20 967—20 990.

12. Dvě stě deset drobných střepů z výdutí nádob. Síla střepů kolísá mezi 0,35—1,1 cm. Asi polovina je jich oboustranně vyhlazena, další polovina je vyhlazena jen na vnitřní straně, kdežto vnější strana je nepravidelně zdrsňena. Převládá barva šedočerná, asi z jedné pětiny jsou červenavé a nahnědlé. Inv. č. 20 991—21 200.

13. Válcovité hliněné závaží (tab. III: 2) s otvorem v podélné ose. Na jedné straně jsou kolem středního otvoru trojúhelníkovitě rozmístěny tři důlky. Otvor na straně s výzdobou je na jednom místě poněkud vydfěn; $d = 16,4$; $\varnothing = 8,1$; $\varnothing$ otvoru = 0,9; inv. č. 21 201.

14. Kostěná jehlice (tab. III: 5) s lopatkovitě rozšířenou a provrtanou hlavicí; $d = 5,7$; š. hlavice = 1,4; $\varnothing$ otvoru = 0,4; inv. č. 21 202.

15. Šídlo z duté kosti (tab. III: 7). Ohlazeno po stranách; kloubní hlavice odlomena; $d = 9,7$; inv. č. 21 203.

16. Hrot plochého kostěného šídla (tab. III: 6); $d = 4,9$; inv. č. 21 204.

17. Hranolovitý kamenný drtič (tab. III: 3) s ohlazenými stěnami a zaoblenými hranami; na jednom konci uražen; $d = 8,6$; $v = 4,6$; $\bar{s} = 4,3$; inv. č. 21 205.

18. Kamenný úštěp s pilkovitou retuší (obr. 1: 16). Na reversu je výrazný bulbus; $d = 2,9$; inv. č. 21 206.

19. Škrabadlovitě upravený kamenný úštěp (obr. 1: 15); $d = 3,2$; inv. č. 21 207.

20. Dva čepelovité úštěpy s jedním bokem jemně retušovaným; $d_1 = 4,3$ (obr. 1: 13); inv. č. 21 208; $d_2 = 3,8$ (obr. 1: 14); inv. č. 21 209. Osm atypických úštěpů z téhož materiálu; inv. č. 21 210—21 217.

21. Padesát devět zvířecích kostí celých i v třískách. Jsou z tura domácího (*Bos taurus*).⁶ Inv. č. 21 218—21 277.

22. Dva zlomky lastury škeble říční (*Anodonta* sp.). Inv. č. 21 279—21 280.

23. Kostí skokana (*Rana* sp.) případně ropuchy (*Bufo* sp.) Inv. č. 21 278.

24. Dřevěné uhlíky.

Hrob č. 5.

V hloubce 140 cm se v tmavém obrysu ledvinité sídlištní jámy rýsoval světlejší záryp obdélníkové hrobové jámy dlouhé 100 cm a široké 60 cm. Hrobová jáma byla původně delší, avšak ve žluté spraši se mimo záryp sídlištního objektu již nerýsovala proto, že zde byl terén skopán dělníkem hlouběji než nad zbylou částí hrobu. Na protažení jámy východním směrem ukazuje nález střípků z osudíčka (1) vzdálený 30 cm od zdánlivého východního okraje hrobu. — Na dně hrobové jámy (asi 160 cm pod povrchem) ležely zpřeházené lidské kosti patřící dospělé ženě a muži (srov. tab. I: 6). Rozmístění kostí naznačuje orientaci západ (lebka) — východ (nohy). V místech lebky a nohou byla tmavá popelovitá hlína místy nafialovělého odstínu, promíšená drobnými uhlíky (2); jde pravděpodobně o zbytky dřevěné rakve. Mezi kostmi trupové části byla nalezena náušnice (3). Hrob byl patrně vylopuen.

1. Několik střípků z dvoukonického osudíčka. Je vyhlazeno do hnědošeda až černa; po = 8; pv = 5—6; inv. č. 21 282.

2. Drobné dřevěné uhlíky. Rozpadly se.

3. Zlomek bronzové klíčkovité náušnice (obr. 1: 4); $\varnothing = 1,8$; inv. č. 21 281.

Závěry

Chceme-li přesněji časově zařadit výše popsané nálezy, můžeme se opřít především o keramiku z porušených hrobů a o nálezy z hrobu č. 1.

Keramika (tab. II: 1—4) je zastoupena tvary vyspělé únětické kultury, jak

ji označili I. L. Červinka (střední stupeň), J. Filip (vlastní či klasický stupeň)⁹ a v poslední době K. Tihelka (vypělá únětická, v níž nerozlišuje další stupeň).⁹ Typologicky nejmladší tvary koflíků nebyly nalezeny. Z t. zv. sídlištní keramiky se vyskytly silnostěnné střepy s vyhlazenými hrdly a s nepravidelně zdrsněným povrchem výdutě. Střepy vertikálně prstované se nevyskytly.

Zvláštní pozornosti zasluhuje šálek s křížovou značkou na dně (tab. II: 2). V naší literatuře pojednávající o únětické keramice jsem o podobných značkách nenašel zmínku. Z dolních Rakous však publikoval analogie H. Mitscha-Märheim a R. Pittioni.¹⁰ To mě vedlo k závěru, že značky na únětických nádobách nebudou u nás ojedinělým jevem. Prohlédl jsem proto všechnu únětickou keramiku uloženou v Moravském museu v Brně a ve sbírkách prehistorického ústavu Brněnské university a našel jsem značky na čtrnácti nádobách. V deseti případech šlo o malé únětické hrnky (v = 5—8,5 cm; na šesti byly značky křížové, na dalších čtyřech značky v podobě více či méně rozevřeného X), ve dvou případech to byly protáhlé časně únětické hrnky s páskovým uchem klenoucím se od okraje přes hrdlo (v = 10 cm), v jednom případě šlo o méně jasný zbytek křížové značky na osudíčku a v posledním případě šlo o bezuchou amforku s válcovitým hrdlem a s kulovitým břichem, středobronzového rázu, snad věteřovskou (z Blučiny).

[Soupis moravských únětických nádob se značkami. (Všechny jsou uloženy v Moravském museu v Brně a pocházejí z hrobů; hrobové celky u většiny nelze zjistit. Téměř ve všech případech jde o hrnky; jiné tvary uvádím jmenovitě.) Časně únětická kultura: Těšetice (okr. Znojmo), inv. č. 52 507; Velké Pavlovice (okr. Hustopeče), inv. č. 54 069.¹¹ Únětická kultura: Značky křížové: Moravský Krumlov (okr. Týž), inv. č. 52 655; Křenovice (okr. Slavkov u Brna) inv. č. SAÚ 1045;¹² Rakvice (okr. Břeclav), inv. č. SAÚ 1462; Marefy (okr. Bučovice), inv. č. Pa 3870/38 a inv. č. Pa 3863/38, Trstěnice (okr. Moravský Krumlov), osudíčko inv. č. SAÚ 665. Značky v podobě X: Jiřikovice (okr. Brno-okolí), inv. č. Pa 17/36 Šlapanice (okr. Brno-okolí), neinv.; Opatovice (okr. Židlochovice), inv. č. 53 111; Čejkovice (okr. Hodonín), inv. č. 53 955. — Věteřovská kultura (?): Křížová značka na amforce z Blučiny (okr. Židlochovice), neinv. — Soupis si nečiní nároků na úplnost, protože je založen na materiálu z fondů Moravského musea.]

Není bez zajímavosti, že I. L. Červinka uvádí z porušených hrobů kultury zvoncovitých pohárů v Holáskách (trať u „Staré Svitavy“) hrneček s uchem a s dvojitým rytým křížem na dně.¹³ Z Rakouska uvádí křížové značky na dnech hrnků z kultury zvoncovitých pohárů K. Hetzer.^{13a}

Pokud jde o technické provedení značek, je nutno podotknout, že se podstatně liší od značek na př. na nádobách slovanských, na nichž jsou značky pozitivně nebo negativně vtlačeny vzorem umístěným na podložní desce kruhu a mají značnou variabilitu motivů. Bližší jsou značkám na dnech nádob laténských¹⁴ jak provedením, t. j. vrytím pomocí zahroceného předmětu, a také tím, že v podstatě opakují stále týž motiv.¹⁵

Značkám na laténských nádobách přisuzuje M. Hell magický význam léčivého účinku (Heilszeichen).¹⁶ Totéž soudí o značkách na únětických nádobách R. Pittioni.¹⁷ Vzhledem k tomu, že ve starší době bronzové nemůžeme předpokládat existenci hrnčířského řemesla a speciálních hrnčířských dílen, je výklad o magickém významu značek nejpravděpodobnější.

Únětický keramický materiál z Moravského musea ukazuje, že kromě Rakouska se vyskytují značky na únětických nádobách na jižní Moravě až po čáru Brno—Slavkov—Bučovice. Studium materiálu v jiných moravských museích by mohlo tento údaj pozměnit. Podrobné práce o únětické keramice z Čech,¹⁸ ze středního Německa¹⁹ a z Velkopolska²⁰ se o značkách na dnech nádob nezmiňují. Zdálo by se tedy, že se značky na únětických nádobách v těchto oblastech nevyskytly.

Tento závěr ex silentio nebude patrně platit obecně, jak na to ukazuje nález keramického depotu v Křečhoři u Kutné Hory v Čechách; všechny šálky z tohoto depotu mají na dně vyryt křížek nebo značku v podobě X.²¹

Skutečnost, že křížová značka se vyskytla nejen na nádobách únětických, ale i v kultuře zvoncovitých pohárů a na druhé straně na nádobce patrně věteřovské, vybízí k výkladu, že tyto značky souvisí s nějakým magickým kultem rozšířeným v určité oblasti a v určitém časovém období a láká k pokusům o zjišťování směru jeho šíření. H. Mitscha-Märheim upozorňuje na výskyt křížových značek na pozdněneolitických a mladších nálezech v jihovýchodní Evropě (Tordos, Troja, Petersdorf) a v dolnorakouské únětické kultuře je pokládá za projev jihovýchodního vlivu.^{21a} K chronologickým závěrům však nelze značek vůbec použít, neboť značka v podobě X je z Moravy známa již v kultuře volutové^{21b} a křížové značky se vyskytly jednak na Moravě^{21c} a dokonce v Polsku^{21d} i v období hallstattském.

Pokusíme-li se o datování únětických nálezů z Újezda na základě bronzů, jsme odkázáni na kličkovité záušnice, dýku a jehlici. Kličkovité záušnice z hrobu č. 1, 3, 5 s několika ozdobnými kličkami nám začleňují tyto objekty do mladší vývojové fáze vyspělé únětické kultury.²² Těmž datování nasvědčuje i rourkovitá jehlice (tab. II: 7) z hrobu č. 1, která má šavlovitě zahnutý hrot a patří tudíž k mladým tvarům.²³ Pozoruhodným nálezem je bronzová dýčka (tab. II: 6) z hrobu č. 1 deltoidního tvaru, pro nějž nenajdeme obdobu v moravském materiálu. Typologicky nejbližší analogie, aspoň co do lichoběžníkovitého tvaru tylu opatřeného třemi trojúhelníkovitě rozmístěnými otvory, se vyskytují v kovovém inventáři nákolních staveb v Mondsee v Rakousku²⁴ z období eneolitického a raně bronzového. M. Much pokládá všech šest dýk nalezených v Mondsee za měděné (kromě jednoho dalšího zlomku dýky a zlomku jehlice, které má za bronzové) podle barvy a tvrdosti.²⁵ R. Pittioni, který ve své nedávné práci uvádí nejnovější rozbory kovových předmětů z Mondsee, mimo jiné i všech šesti dýk, podotýká, že dvě z těchto dýk (anal. č. 453 a 454) jsou z bronzu, ačkoliv se tvarově neodlišují od dýk měděných.²⁶ Proto také již ve své starší práci předpokládá trvání nákolních staveb v Mondsee i v rané době bronzové.²⁷ Tvar dýky z Újezda ukazuje tedy na její jižní původ.²³ Chronologicky ji však nelze ztotožnit s jejími jižními předlohami, nachází-li se v celku s tvary mladšími. Snad jde tedy o předmět, který byl dlouho v používání (tomu by nasvědčovala krátká, patrně opotřebovaná čepel), případně o předmět, který byl vyroben pod vlivem starších tradic.

Zajímavým nálezem, který nám bohužel nemůže poskytnout žádnou chronologickou oporu, je kruhový kostěný závěsek s provrtem (tab. II: 5). Podobný závěsek uvádí M. Chleborád z Bučovic²⁹ a K. Tihelka jiný ze steatitu ze Znojma.³¹ Na únětickém pohřebišti v Gemeinlebarn v dolních Rakousích se vyskytly provrtné kotoučkovité závěsky vyrobené z pálené hlíny.³¹ Jde patrně o předměty kultovního významu.³²

Naleziště v Újezdě patří k tomu druhu únětických lokalit, na nichž se nacházejí hroby spolu se sídelními objekty. Nejde tu o pohřbívání mrtvých v sídlištních jamách, jak tomu bylo na př. v Brně-Černých Polích,³³ nýbrž sídlištní jámy a hroby se tu navzájem porušují. Časový vztah mezi sídlištními objekty a hroby není jednoznačný. Na př. sídlištní jáma č. II je porušena hrobem č. 5 a je tudíž starší; na její starobylost ukazuje i nález kostěné jehlice s lopatkovitou provrtnou hlavicí (tab. III: 5), která bývá počítána k nejstarším památkám únětické kultury.³⁴ Hrob č. 4 je zase porušován sídlištní jamou I a je tudíž starší.

Pravděpodobně bylo pohřebiště založeno těsně u osady³⁵ a nově budované sídlištní objekty porušily starší hroby a naopak.

Hroby v Újezdě přinášejí další doklady o druhotném pohřbívání ve starších hrobech a o jejich vylupování. — V hrobě č. 5 byli pohřbeni dva jedinci, z hrobu č. 1 byly vybrány kosti tří jedinců. To znamená, že v některých hrobech se pohřbívalo dvakrát až třikrát, při čemž pozůstatky dřívějších pohřbů byly v hrobě ponechávány. Tento jev je na moravských únětických pohřebištích běžný.³⁶ — V hrobech č. 3 a 5 byly kosti především v trupové části zpřeházeny a chyběly v nich milodary; v druhotné poloze byly nalezeny pouze zbytky náušnic. Hroby byly zřejmě vyloupeny a zůstaly v nich pouze zlomky předmětů, o které zloděj neměl zájem nebo které ušly jeho pozornosti. Odlišná barva zásypu ve střední části hrobu č. 3 nasvědčuje, že tudy byl veden druhotný zásah do hrobu (srov. tab. I: 2). K vyloupení hrobů mohlo dojít až po zetlení měkkých částí těla, jak na to ukazují dokonale zpřeházené a promíchané kosti. V kterém časovém období a z jakých důvodů byly hroby vykradeny, nelze jednoznačně vysvětlit.³⁷ V zásypu jam byly pouze únětické střepy. Pokládám za pravděpodobné, že hroby byly vyloupeny již v období únětickém, a to z pohnutek náboženských,³⁸ které souvisí se změnou v pohřebních zvyklostech v následujícím (snad částečně i současném) období větefovském, kdy se pohřbívalo přímo v sídelních jamách bez přísných rituálních obyčejů.³⁹ Tato změna v pohřebních zvyklostech a patrně i v náboženských představách měla za následek, že se začalo pohřbívat přímo na sídlišti. Názor o vykrádání hrobů již v době únětické potvrzuje také výzkum prehistorického ústavu v Těšeticích u Znojma,⁴⁰ kde v zásypu jam vyloupených hrobů se vyskytují pouze střepy únětické, i když v okolí jsou střepy kultury mohylové a horákovské, které by se v případě pozdějšího vyloupení musely do druhotného zásypu vykradených hrobů dostat.

Branišovice (okr. Moravský Krumlov)

V říjnu 1957 byly při hloubení příkopu pro plynovod vedeného podél jižního okraje obce porušeny pravěké objekty. Objev hlásil Moravskému museu pan L. Vlček, posluchač Vysoké školy zemědělské v Brně. Výzkum provedl autor s posluchačem prehistorie J. Tejlalem.

Naleziště leží na jihovýchodním okraji obce, mezi silnicí Brno—Znojmo a stájemi šlechtitelské stanice (tab. VI: 1 a tab. V: 1, 2).⁴¹ Terén je tu rovný, nadmořská výška asi 200 m. Po jihozápadním okraji lokality protéká v úžlabině asi 3 m hluboké potok, který měl původně širší koryto, jak o tom svědčí silné nánosy písku patrné na profilu bagrem vyrytého příkopu. Potok patrně původně napájel bažinaté louky západně a jižně lokality; dnes zásobuje vodou rozsáhlý rybník ležící na jihozápadním okraji stájového prostoru šlechtitelské stanice.

Průkop pro plynovod byl asi 90 cm široký a 130 cm hluboký. V profilu se při povrchu zřetelně odlišovala tmavou barvou vrstva ornice silná ve východní části lokality 50—60 cm, na západní straně na sklánějícím se terénu jen 25 cm. Pod ornici byla žlutá spraš, na svažujícím se západním okraji sídliště byly pod ornici říční písky. V žluté spraši se na stěnách průkopu rýsovaly v menších vzdálenostech (srov. tab. VI: 2) objekty, který tvořily dvě skupiny vzdálené od sebe navzájem asi sto metrů. Objekty byly zaměřeny a zakresleny; pro nepříznivé počasí a nedostatek pracovníků však nemohly být všechny prozkoumány.

Prokopány byly jen dva menší objekty (č. I a III), ostatní byly pouze zakresleny a pro jejich kulturní zařazení byly sebrány jen střepy vyhozené bagrem, případně čnějící z profilu průkopu. Tak byla určena kulturní příslušnost ještě u objektu č. VI, VII, VIII. U ostatních pěti objektů (č. II, IV, V, IX, X) nebyly povrchové nálezy; protože pro případ budoucího výzkumu by nebylo žádoucí, aby byl zásyp pro získání nálezů více porušován, nemohly být kulturně zařazený.

Popis objektů a nálezů

Objekt č. I (únětický).

Jáma kruhového půdorysu o průměru 80 cm, hluboká 25 cm; stěny byly poněkud převislé (tab. VI: 3, 3a). Ve výplni byly nalezeny dva velké střepy z únětických hrnků (1, 2), misky (3), střep od dna velké nádoby (4), větší počet drobnějších střepů (5), mazanice (6), kamenné nástroje (7), i s valounem (inv. č. 21 346), z něhož byly odráženy, dva oblé kamenné drtiče (inv. č. 21 348—21 349), zvířecí kosti (8—10), škeble (11).

1. Střep z hrnku s esovitým profilem (obr. 2: 1). Páskové ucho je umístěno na hrdle. Povrch i vnitřek je vyhlazen od tamovošeda; hlína je jemná, s drobnějšími zrnky písku; po = 10; pv = 11,8; inv. č. 21 283.

2. Střep z nízkého širokého hrnku (obr. 2: 2) s náznakem hrany mezi hrdlem a břichem a se slabě odsazeným dnem. Na přechodu hrdla a břicha je pupík. Povrch je vyhlazen; uvnitř je světlešedý, vně tmavošedý až černý; po = 11; pd = 4,6; inv. č. 21 284.

3. Zlomek misky (obr. 2: 3) se žlábkem pod okrajem. Povrch je nerovný, ale vyhlazený a vyleštěný uvnitř do tmavošeda, vně do popelavě šeda. Hlína je promísená drobnými zrnky písku; po = 18,5; v = 8; inv. č. 21 285. Zlomek jiné misky s ostře vřezaným žlábkem pod okrajem. Vyhlazený povrch je světlešedý. Místy utkvěly zbytky potravy (?); po = 18; inv. č. 21 286.

4. Střep od dna velké, poměrně tenkostěnné a dobře vypálené nádoby. Dno je slabě odsazeno. Povrch je zdrsněn, šedoohnědý; vyhlazený vnitřek je šedý, místy s černými příškvary (zbytky potravy?). Hlína je promísená většími zrnky písku; pd = 19; inv. č. 21 287.

5. Drobné střepy. Okrajový střep z větší hnědošedé nádoby (po = 15); hrdlo a vnitřek vyhlazený, výdut zdrsněna; inv. č. 21 289. Střep od dna hrnku žlutohnědé barvy; inv. č. 21 290. Větší páskové ucho šedožluté barvy; inv. č. 21 291. Popelavě šedý okrajový střep (po = 14); inv. č. 21 292. Popelavě šedý vyhlazený střep s pupíkem z výdutě nádoby; inv. č. 21 293. Asi padesát atypických hlazených střepů z výdutě různých nádob; inv. č. 21 288, 21 294 až 21 345.

6. Dva drobné kousky mazanice; inv. č. 21 414—21 415.

7. Dva kamenné úštěpy pilkovitě retušované. Na obou je výrazný bulbus. $d_1 = 4$ (obr. 2: 5); inv. č. 21 350; $d^2 = 4,1$ (obr. 2: 4); inv. č. 21 351. Tři další atypické úštěpy z téhož kamene; inv. č. 21 352—21 354.

8. Lopatka a jiné kosti z tura (*Bos taurus*); inv. č. 21 355, 21 390—21 393.

9. Čelisti a dlouhé kosti z křečka (*Cricetus cricetus*); inv. č. 21 361—21 380.

10. Kosti ze zajíce polního (*Lepus europaeus*); inv. č. 21 381—21 390.

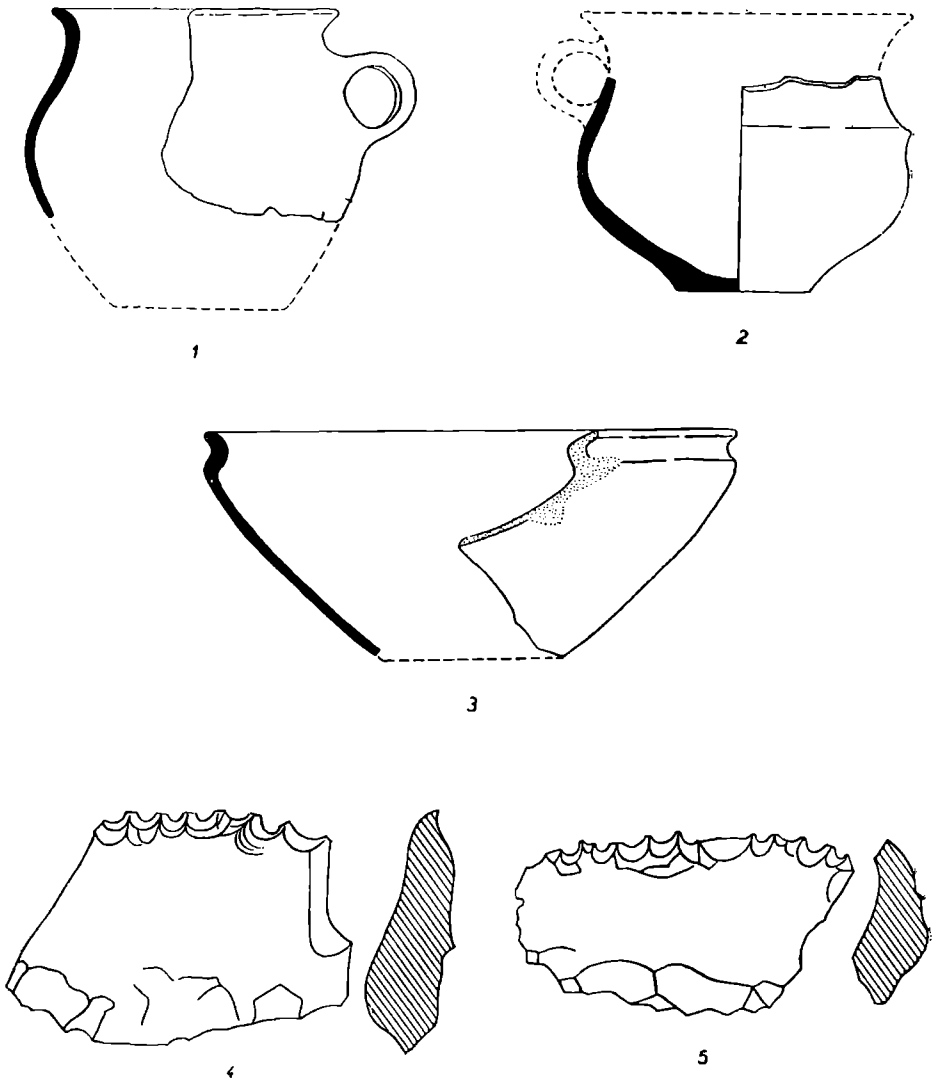
11. Patnáct lastur škeble říční (*Anodonta* sp.); inv. č. 21 394—21 413.

Objekt č. II (?).

Rýsoval se jako tmavý obdélník o hloubce 40 cm a šířce 85 cm v severní stěně průkopu (tab. VI: 4). Na protilehlé stěně se jevil jen malý obdélník hluboký 15 cm a široký 30 cm. Bez povrchových nálezů.

Objekt č. III (únětický).

V jižní stěně příkopu se rýsovala velká, bagrem přeříznutá nádoba (1). Dno bylo v hloubce 90 cm pod povrchem. V nádobě byl zvířecí roh (2), kousek ma-

Obr. 2. Branišovice. Nálezy z objektu č. I. Velikost: 1–3 (1/3); 4–5 (1/1).

zanice (3), několik střeptů z hrdla a okraje nádoby a střept (4) z jiné nádoby. Nedalo se zjistit, že by nádoba souvisela s nějakým objektem.

1. Dvoukonická spodní část nádoby (tab. V: 5) s odsazeným dnem. Povrch je velmi hrubě opracován a nepravidelně zdrsněn, šedohnědý; vyhlazený vnitřek je šedý, místy černý. Hlína je promíšena pískem a velkými kaménky. Horní polovina nádoby chybí. Střept z okraje však ukazuje, že hrdlo bylo kolmé a vyhlazené, okraj slabě přehnut a zaoblen; po = 26–28; pv = 43; pd = 15; v. zachov. části = 31; tl. stěn = 1,1; tl. dna = 2,3; inv. č. 21 416/1–7.

2. Roh ovce (*Ovis sp.*); inv. č. 21 356.
3. Kousek mazanice; inv. č. 21 418.
4. Silnostěnný stěp s hladkou lištou; inv. č. 21 417.

Objekt č. IV (?).

Byl průkopem profat; v severní stěně zůstala jeho větší část, v jižní menší část. Rozměry obrysu v severní stěně: š. na rozhraní ornice a spraše = 145 cm; š. u dna průkopu = 185 cm; hloubka ve žlutce = 55 cm; hloubka pod úrovní terénu = 120 cm. Dno objektu bylo vyloženo kameny; mezi nimi a pod nimi byla přepálená hlína a popel (tab. VI: 7). V zájmu byla mazanice. Střepty při povrchu nebyly, proto nebylo možné objekt kulturně zařadit.

Objekt č. V (?).

V severní stěně průkopu se rýsovala tmavá čtvercová skvrna o straně 35 cm dlouhé. Bez nálezů. Snad jde o kulovou jamku (tab. VI: 11).

Objekt č. VI (velatický).

V severní stěně průkopu se jevil jako lichoběžník (tab. VI: 5), v jižní stěně jako dva lichoběžníky postavené na sobě užšími základnami (tab. VI: 5a). Délka u dna byla 3,5 m, na rozhraní ornice a spraše 2,8 m, hloubka 130 cm pod povrchem. V jižním profilu se jevila u dna asi 10 cm silná vrstva do červena přepálené hlíny. V zájmu bylo množství střepů (inv. č. 21 419—21 511): Úlomky tenkostěnných šedavých nebo hnědavých šálků s prohnutým hrdlem odděleným ostrou hranou od nízkého spodku; na jednom z nich, černém, jsou zachovány zbytky ucha klenouchu se vysoko nad okraj. Soudkovitý šálek s uchem při okraji. Střepty z velkých zásobnic se slabě prohnutým hrdlem, seříznutým okrajem, zdobené svislým prstováním od okraje až po dno, a j. Bližší popisy neuvádím, protože se tento nález tematicky vymyká z obsahu článku.

Objekt č. VII (únětický).

V severní a jižní stěně průkopu se jevil jako obrys nepravidelného lichoběžníka s nerovnou základnou. U dna byl dlouhý 3,8—4 m, u okraje o něco širší, hluboký 70—130 cm pod povrchem (tab. VI: 10, 10a). Jde patrně o dvě protínající se jámy. V zájmu byly střepty (1—4) a mazanice (5).

1. Okrajový stěp z hrncovité nádoby. Z přehnu jeho okraje je vytažen lalok. Drsný povrch je šedavý, vyhlazený vnitřek nahnědlý; inv. č. 21 512.

2. Hrubý stěp z výdutě větší nádoby. Vnitřek je vyhlazen do šedočerna, na nepravidelně zdrsňeném povrchu téže barvy je nalepena krátká vodorovná lišta zdobená třemi důlky vtačenými prstem; inv. č. 21 513.

3. Střepty ze zásobnic zdobených svislým prstováním; inv. č. 21 514—21 518.

4. Drobnější atypické střepty; inv. č. 21 519—21 534.

5. Tři kousky mazanice; inv. č. 21 535—21 537.

Objekt č. VIII (časně únětický).

V jižní stěně průkopu se jevila tmavá oválná skvrna široká asi 80 cm a hluboká 70 cm, pod povrchem 95 cm (tab. VI: 9). V žluté hlíně pod dnem jámy, 125 cm pod povrchem, čněl ze stěny bagrem poškozený hrnek (1) a vedle stěp z jiného (2). Spodní část jámy byla patrně zasuta žlutkou, takže nemohla být odlišena v sprašovém podloží.

1. Široký hrnek (tab. V: 6) se slabě prohnutým hrdlem přecházejícím v zřetelně odsazené břicho se zaobleným lomen v polovině výšky. Dno se nezachovalo. Od okraje na horní polovinu břicha se klenulo páskové ucho, z něhož se zachovaly jen zbytky. Povrch i vnitřek je vyhlazen, šedočerný, místy hnědavý. Stěny jsou poměrně tenké. Hlína je promíšena většími zrny písku. Nádoba je slepena a z poloviny doplněna; $v = 12,5$; $po = 13,6$; $pv = 15,9$; $pd = 6$; inv. č. 21 538.

2. Větší stěp z hrnku (tab. V: 7) s vysokým slabě prohnutým hrdlem přecházejícím v kulovité břicho. Povrch i vnitřek vyhlazen, šedohnědý až šedočerný. V hlíně je drobný písek; $v = 7,6$; $po = 6$; $pv = 9$; inv. č. 21 539.

Obě nádoby vykazují znaky časně únětické keramiky.

Objekt č. IX (?).

V jižní stěně průkopu se jasně rýsovala jáma oválného průřezu ($\check{s} = 85$; $d = 140$; tab. VI: 12). V profilu nebyly nálezy, takže není kulturně zařazena.

Objekt č. X (?).

V severní i jižní stěně průkopu se v žlutozeleném říčním písku rýsovala mísovité jáma dlouhá 260 cm a hluboká 80 cm (tab. VI: 8). Bez nálezů.

Závěry

Průkopem zachycené objekty představují jednak běžné sídlištní jámy kruhového půdorysu, převislých stěn a různých rozměrů (obj. č. I, II, III, VIII, IX — většinou patrně zásobnicové jámy), dále větší čtyřúhelníkové zemnice značně hluboko zapuštěné (obj. č. IV, VI, VII), při čemž u všech bylo v průřezu zachyceno ohniště, potom kúlové jamky (obj. č. V) a konečně nevýrazné jámy nejasného účelu (obj. č. X).

Z pěti kulturně zařaditelných objektů (č. I, III, VI, VII, VIII) byly tři únětické (č. I, III, VII), jeden časně únětický (č. VIII) a jeden velatický (č. VI). Vzhledem k tematiku článku si povšimnu nálezů z okruhu únětické kultury, a to především z prozkoumaných objektů.

Objekt č. I patří k mělkým kruhovým jamám, které se vyskytují na pravěkých sídlištních různých kultur v hojném počtu. Jejich účel není jasný.⁴² Na zásobnicovou jámu sloužící k úschově obilí, případně jiných zemědělských plodin je příliš mělká (i když předpokládáme, že sahala až do tmavé humusovité vrstvy, v níž nemohla být odlišena), na druhé straně proti označení za pouhou jámu odpadkovou mluví její pravidelnost, pečlivě vykroužené stěny a rovné dno. Její obsah sotva může říci něco o jejím účelu, neboť se vytvořil druhotně ať už činností lidskou (záměrně zasypání, přestavba v okolí objektu a pod.) nebo povětrnostní (zaplavování a j.). Není vyloučeno, že jáma byla vyhloubena uvnitř chaty srubové konstrukce, jejíž stopy nebyly v silné povrchové vrstvě rozeznatelné.⁴³ Keramika z jámy (obr. 2: 1—3) ukazuje na vyspělou únětickou kulturu. Z ostatních nálezů zaslouží pozornosti především lopatka z tura, která byla patrně použita k hloubení jámy. O tomto použití velkých zvířecích lopatek v únětické kultuře uvažoval již M. Chleborád⁴⁴ a I. L. Červinka.⁴⁵ V blízkosti jámy byly patrně vyráběny štípané kamenné nástroje, jak o tom svědčí nálezy dvou kamenných pileček (obr. 2: 4, 5) a nálezy valounu se stopami odštěpování z téhož druhu kamene; jiný z valounů nalezený v jámě mohl vzhledem k obitému povrchu sloužit jako otloukač. Kostí zajíce, křečka, tura a škeble představují patrně zbytky potravy osadníků.

Objekt č. III byl v podstatě jen velkou nádobou (tab. V: 5), která byla osamoceně vsazena do země aniž by v jejím okolí byly patrné stopy nějakého objektu, s nímž by souvisela. Nádoba patří k velkým únětickým zásobnicím se zaobleným lomem v dolní polovině a s povrchem hrubě opracovaným. Byla zahrabána v zemi buď uvnitř objektu (chaty), nebo mimo něj a sloužila patrně k úschově obilnin. Když ztratila svůj účel, zaplnila se hlínou spolu s různými odpadky, jako kousky mazanice, střípky z jiných nádob, několika úlomky zvířecích kostí (ovčí roh), které se nacházely na povrchu sídliště.

Za zmínku stojí nálezy z objektu č. VIII. Objekt sám nebyl prozkoumán, takže o jeho účelu se nelze přesněji vyjádřit. Tvar a velikost by nasvědčovaly na obilnici. V profilu průkopu, ve žluté hlíně pod dnem objektu byly nalezeny zlomky dvou nádob. To, že nálezy pocházejí z prostoru pod objektem, ukazuje, že jáma měla dvojitý zásyp: svrchní tmavý, odlišitelný od okolního terénu a spodní žlutý, od okolí neodlišitelný. Pravý tvar jámy nebyl tedy na profilu zřetelný. Zbytky obou nádob (tab. V: 6, 7), vykazující znaky časně únětické keramiky, dodávají tomuto objektu na pozoruhodnosti proto, že jde o vzácný nález časně únětického sídlištního objektu na Moravě.⁴⁶

Shrnutí

Nálezy únětických hrobů a sídlištních objektů v Újezdě a v Branišovicích doplňují mapu nalezišť únětické kultury na Moravě. Na hustotu sídlišť a pohřebišť v tomto období se obecně poukazuje; obě nově objevené lokality představují již druhé naleziště této kultury z katastru téže obce, vzdálené od sebe navzájem jen několik set metrů. Toto nakupení nálezů nemusí ukazovat jen na hustotu obyvatelstva, ale může při dalších výzkumech regionálního charakteru blíže objasnit i souvislost s extensivním způsobem hospodaření (ať zemědělském či pasteveckém) a souvislost s organizací společnosti této doby. Podrobné studium materiálu z podobných nepříliš vzdálených lokalit by mohlo přispět k detailnějšímu chronologickému dělení únětické kultury.⁴⁷

Co do polohy nevymykají se obě sídliště z rámce běžných poznatků o únětických osadách. Obě leží na sprašové půdě v nadmořské výšce kolem 200 m, na mírných návrších nedaleko vodních toků a bažinatých oblastí.

Nálezy zvířecího osteologického materiálu na obou lokalitách jednak potvrdily a jednak rozšířily poznatky o chovu dobytka (tur domácí, ovce) a zdrojích potravy (zajíc, křeček, skokan, škeble) únětického obyvatelstva.

Újezdská lokalita nám dále rozšiřuje počet těch únětických nalezišť, na nichž se prolínají hroby se sídlištními objekty a na nichž jsou některé hroby vyloupeny. Podrobnější studium těchto jevů by jistě objasnilo některé otázky souvisící s vývojem pohřebního ritu v únětické kultuře. — Objev dýky neobvyklého tvaru z tohoto naleziště dokazuje, že nový výzkum může přinést různá překvapení co do tvarového bohatství nálezů i v tak dokonale probádaných kulturách, jako je únětická.

POZNÁMKY

¹ Z Újezda je již z dřívějších dob známo únětické pohřebiště, které však leží v jiné části obce (v zahradě domu č. 32); o tom srov. *I. L. Červinka*, Zpráva o archeologických výzkumech za rok 1904, ČMMZ V (1905), str. 189.

² Nález hrnčířské pece středodunajské kultury mohylové prozkoumané *F. Kalouskem*. Podle ústního sdělení.

² Vysvětlivky ke zkratkám rozměrů: v = výška, po = průměr okraje, pv = průměr max. výdutě, pd = průměr dna, d = délka, š = šířka, hl = hloubka, tl = tloušťka. Všechny rozměry jsou uvedeny v centimetrech.

⁴ Údaje o pohlaví a stáří nebožtíků v tomto i v dalších hrobech uvádím podle antropologického rozboru *dr. A. Lorencové* zveřejněného v článku „Antropologické zpracování kosterního materiálu z Újezda z doby ůnětické“, SbFFBU E III (1958), str. 22–26.

⁶ Rozbor uhlíků nebyl dosud proveden.

⁸ Zvířecí kosti z tohoto objektu a ze sídliště v Branišovicích určil *dr. R. Musil*.

⁷ *I. L. Červinka*, Charvátý a okolí v pravěku, ČVMSO 55 (1946), sv. 2, str. 4.

⁸ *J. Filip*, Pravěké Československo, Praha 1948, str. 177.

⁹ *K. Tihelka*, Moravská ůnětická pohřebiště, PA XLIV (1953), str. 283 (dále jen *K. Tihelka*, MÚP).

¹⁰ *H. Mitscha-Märheim*, Zur älteren Bronzezeit Niederösterreichs, MAGW 59 (1929), str. 181–184 (Laa a. d. Thaya, Bernhardsthal, Schleinbach, Au a. Leithagebirge, Morzg). *R. Pittioni*, Urgeschichte des österreichischen Raumes, Wien 1954, Abb. 203. Mitte u. unten — Kollnbrunn, Laa a. d. Thaya.

¹¹ Značky na obou nádobách uvádí *J. Ondráček*, Osídlení Moravy lidem protoůnětické kultury, díl II, dipl. práce, Brno 1956, str. 120–121, tab. 49: 6, str. 130, tab. 54: 3.

¹² Značky si povšiml již *I. L. Červinka* a nakreslil ji v inventáři deposit SAŮ v Moravském museu.

¹³ *I. L. Červinka*, Holásky, (okr. Brno) ČVMSO 57 (1948), str. 7, tab. I: 10.

^{13a} *K. Helzer*, Beiträge zur Kenntnis der Glockenbecherkultur in Österreich, ArchA 4 (1949), Abb. 4: 10 (Föllik), Abb. 12: 1a (Ragelsdorf). O významu značek uvažuje na str. 108–109.

¹⁴ O značkách na laténských nádobách a jejich významu srov. *M. Hell*, Zur Verbreitung der Bodenzeichen auf spätkeltschen Kammstrichgefässen, Germania 24 (1940), S. 118–123.

¹⁵ Z rámece běžných značek v podobě kohoutí tlapy se vymyká jako výjimka křížová ratolístková značka na dně laténské nádoby z Opolan (*J. Hellich*, Ozdoba ratolístková na dně nádoby laténské na Horkách u V. Opolan, PA 35, 1926–1927, str. 571) a spirálová značka z Dobšic (*J. Hellich*, Pohřebiště laténské v Dobšicích blízce Libněvsi, PA 1900–1901, str. 101, 106, tab. XI: 10).

¹⁶ *M. Hell*, Die Kleinfunde von der Dammwiese in Hallstatt aus den Jahren 1936–1937, ArchA 11 (1952), str. 84–85, obr. 9.

¹⁷ *R. Pittioni*, Urgeschichte des österreichischen Raumes, Wien 1954, str. 297.

¹⁸ *A. Stocký*, Ůnětická keramika v Čechách, PA 35 (1926–1927), str. 1–21.

¹⁹ *G. Neumann*, Die Entwicklung der Aunjetitzer Keramik in Mitteldeutschland, PZ XX (1929), str. 70–144 nebo *H. E. Mandera*, Versuch einer Gliederung der Aunjetitzer Kultur in Mitteldeutschland, JMdV 37 (1953), str. 177–236.

²⁰ *A. Knapowska-Mikolajczykova*, Wczesny okres epoki brazu w Wielkopolsce, FAP VII (1956), str. 31–115; o ůnětické keramice na str. 95–96.

²¹ Nálež je vystaven v Národním museu v Praze na výstavě „Pravěk ČSR“ (1958).

^{21a} *H. Mitscha-Märheim*, Zur älteren Bronzezeit Niederösterreichs, MAGW 59 (1929), str. 184.

^{21b} *R. Tichý*, Lid s kulturou keramiky volutové a píchané na Moravě, Brno 1958, dipl. práce, III. díl, tab. 10: 8 (Bohušice).

^{21c} Dle laskavého sdělení *V. Podborského* se vyskytly křížové značky na dvou dnech na mladohallstattském sídlišti v Těšeticích (okr. Znojmo).

^{21d} *J. Kostrzewski*, Prastawiańszczyzna, Poznań 1946, uvádí na obr. 57 nádobu s křížovou značkou ze Stobnice (pow. obornicki).

²² *K. Tihelka*, MÚP, str. 260.

²³ *K. Tihelka*, MÚP, str. 270.

²⁴ *M. Much*, Die Kupferzeit in Europa und ihr Verhältnis zur Kultur der Indogermanen, Jena 1893, S. 11, Abb. 9, 12, 13 auf d. S. 13.

²⁵ *M. Much*, l. c., S. 11.

²⁶ *R. Pittioni*, Urzeitlicher Bergbau auf Kupfererz und Spurenanalyse, ArchA, Beiheft 1, Wien 1957, S. 54, Taf. 26, S. 55.

²⁷ *R. Pittioni*, Urgeschichte des österreichischen Raumes, Wien 1954, Karte 7 auf d. Seite 283.

²⁸ *G. W. Childe*, The Dawn of European Civilisation, London 1925, uvádí ze středomořské oblasti (Itálie) podobné tvary dýk (obr. 129: e) a označuje je za přechodný typ mezi typem egejským a západoevropským.

²⁸ *M. Chleborád*, Poslední archeologické výzkumy na Bučovsku, *Pravěk* 1928, str. 18, tab. V: 19.

²⁹ *K. Tihelka*, MÚP, str. 279.

³¹ *J. Szombathy*, Prähistorische Flachgräber bei Gemeinlebern in Niederösterreich, Römisch-germanische Forschungen, Bd. III, Berlin—Leipzig 1929, S. 29, Taf. 8: 9.

³² *A. P. Okladnikov*, Neolit i bronzovij věk Pribajkalja. Část III. Glazkovskoje vremja. MIA 43, Moskva—Leningrad 1955, str. 153—157, obr. 61, 63, 65, 66: 1, 71, — uvádí i etnografické analogie o nošení podobných ozdób.

³³ *K. Tihelka—V. Hank*, Sídliště únětické a středodunajské mohylové kultury v Brně, Černých polích, ČMMB XXXIV (1949) 2, str. 138—163.

³⁴ *K. Tihelka*, Únětická kultura v bývalé zemi Moravskoslezské, disertace, Brno 1939, I. díl, str. 173—174.

³⁵ V Čechách je tento jev běžný; srov. *I. Hnízdová*, Osady a chaty únětického lidu v Čechách, AR V (1953), str. 381.

³⁶ *K. Tihelka*, MÚP, str. 240—241, uvádí i další literaturu.

³⁷ Otázkou kdy a proč byly vykrádány únětické hroby se zabývá v rámci rebešovického pohřebiště *J. Nekvasil*, Výzkum v Rebešovicích na Moravě, AR VI (1954), str. 434—435 a obecněji *J. Král*, Únětické hroby v Bratčovicích na Moravě, AR VIII (1956), str. 150—154; uvádí i další literaturu.

³⁸ Tento názor zastává i *M. Šolle*, Únětický hrob a halattatké sídliště z Rybníků u Mor. Krumlova, AR II (1950), str. 215.

³⁹ *K. Tihelka*, Nová kulturní skupina na Moravě z doby bronzové, OP XIII (1946), str. 55—56; o pohřbech u Blučiny *J. Dezort*, K otázce poměru věteřovského typu a únětické kultury, OP XIV (1947), str. 367—370.

⁴⁰ *Ř. Podborský*, Výsledky archeologického výzkumu v Těšeticích u Znojma, Podyjí — sborník pro musejní a vlastivědnou práci (1958), str. 42—44.

⁴¹ *K. Tihelka*, Únětická kultura v bývalé zemi Moravskoslezské, disertace, Brno 1939, I. díl — uvádí na str. 193 nálezy únětických jam se stěpy a kostmi (podle Skutíla a Červinky) v osadě Vinohrádky, která leží západně od vlastních Branišovic.

⁴² O problematice sídlištních jam srov. *J. Neustupný*, K metodám archeologické práce, ČNM CXXVI (1957), str. 66—67.

⁴³ Podobnou jámu v chatě ze Slánské hory uvádí *I. Hnízdová*, Osady a chaty únětického lidu v Čechách, AR V (1953), str. 386, obr. 183.

⁴⁴ *M. Chleborád*, Z praehistorické domácnosti únětické, *Pravěk* 1928, str. 7.

⁴⁵ *I. L. Červinka*, Holásky (okr. Brno), ČVMSO 57 (1948), str. 14.

⁴⁶ *J. Ondráček*, Osídlení Moravy lidem protoúnětické kultury, dipl. práce, Brno 1956, díl. I, str. 128—131 — dochází k závěru, že bezpochybně doložená časná únětická sídliště na Moravě nejsou, avšak jejich existenci předpokládá. Sídlištní nálezy uváděné *K. Tihelkou* z Těšetic a z Určic (disertace, mapka č. 2, str. 325 a 331) a nálezy *Č. Stani* z Chrlic (AR IX, 1957, str. 162—167) právem nepokládá za dosti průkazné.

⁴⁷ Srov. úryvek o horizontální stratigrafii u *J. Neustupného* K metodám archeologické práce, ČNM CXXVI (1957), str. 60—63.

НОВЫЕ МЕСТОНаХОЖДЕНИЯ УНЕТИЦКОЙ КУЛЬТУРЫ БЛИЗ С. УЪЕЗД И БРАНИШОВИЦЫ

При охранительных раскопках произведенных автором в 1957 г. в рамках научно исследовательской деятельности Преисторического института были открыты два до сих пор неизвестные местонахождения унетической культуры.

Близ с. Уъезд под Брно было при добывании глины в кирпичном заводе обнаружено и частично нарушено пять могил и две селищных ям (таб. I и IV). По находкам из исследованных и прежде нарушенных могил (таб. II), также и ям (рис. 1 : 5—16, таб. III : 2—7) можно причислить это местонахождение к развитой унетической культуре. Некоторые могилы содержали останки двух (мог. № 5 — ♂ и ♀ mat.) даже трех (мог. № 1 — ♀ ad., ♂ juv. — ad., ♂ ad. — mat.) покойников. Большая часть могил была ограблена (об этом свидетельствуют разбросанные кости и отсутствие погребального инвентаря), вероятно уже во время унетической культуры. Из предметов найденных в могилах заслуживает особого внимания бронзовый кинжал (таб. II : 6), форма которого намечает отношение к старшим образцам южного происхождения (Мондзэ). Крестовидное клеймо (вероятно символичного целительного значения)

на дне одного горшка (таб. II : 2a) из разрушенной могилы было обнаружено на тринадцать иных унетичких сосудах происходящих из югоморавских местонахождений; они появляются на унетичких горшках тоже в Чехии и в Австрии. В Моравии это клеймо встречено тоже на две кувшинка культуры колоколовидных кубков и на амфорке ветержовского типа. — Селищные ямы (особенно № II) содержат кроме многочисленных черепков (рис. 1 : 5—12, таб. III : 4), костяной булавки и шильев (таб. III : 5—7), глиняного грузила (таб. III : 2) и обмázky, каменных орудий (рис. 1 : 13—16) тоже кости животных (тур, лягушка, раковины), представляющие останки лица обитателей поселка.

Близ с. Бранишковицы было во время рытья канавы для газопровода нарушено поселение, на котором было вскрыто десять объектов (таб. V и VI). Два из них были исследованы, из остальных были только в части подвергшейся нарушению багром отобранные образцы керамики для определения культурной принадлежности. Таким образом могло быть включено пять объектов в следующие культуры: один в раннеунетичскую, три в унетичскую, один в галштатскую группу Велатицы—Баердорф. По форме это обычные ямы кругового плана с нависшими стенами, ямки от столбов и более просторные жилища-землянки. Раннеунетичская керамика в яме № VIII (таб. V : 6, 7), одна из первых находок этой культуры на поселении; до сих пор эта культура известна в Моравии только из находок в могилах. — Ямы № I и III содержали обломки развитой унетичкой керамики (рис. 2 : 1—3, таб. V : 5). Кроме керамики были найдены пилковидные каменные отщепы (рис. 2 : 4—5), дробильники для зерна, лопатка тура (служившая вероятно к рытью ям в мягкой глине), кости овцы, заяца, хомяка, раковины.

Оба новых местонахождения лежат как большинство унетичких поселений в Моравии в лесовой области, высотой в 200 м над поверхностью моря, недалеко водных течений. В обоих случаях в небольшом отдалении от них (но без прямой связи) были уже прежде вскрыты местонахождения этой культуры. Подробное изучение подобных не очень взаимно отдаленных местонахождений могло бы содействовать более точному хронологическому делению унетичкой культуры и более глубокому познанию хозяйственного способа и общественной структуры унетичкого населения.

Перевод: Б. Дстала

NEUE FUNDORTE DER AUNJETITZER KULTUR IN ÚJEZD UND BRANIŠOVICE

Bei den Rettungsgrabungen, die im Rahmen der wissenschaftlichen Forschungstätigkeit des Prähistorischen Instituts im Jahre 1957 durchgeführt wurden, hat der Verfasser dieses Berichtes zwei neue Fundorte der Aunjetitzer Kultur entdeckt.

In Újezd bei Brno kamen bei der Lehmgewinnung in der Ziegelei fünf Gräber und zwei Siedlungsgruben zum Vorschein (Taf. I u. IV). Die Funde aus den erforschten und früher zerstörten Gräbern (Taf. II), wie auch aus den Siedlungsgruben (Abb. 1: 5—16, Taf. III: 2—7), gehören der entwickelten Aunjetitzer Kultur zu. Einige Gräber enthielten die Skelettreste von zwei (Grab Nr. 5, ♂ und ♀ mat.) oder drei (Grab Nr. 1 — ♀ ad., ♂ juv. — ad., ♂ ad. — mat.) Individuen. Die meisten Gräber waren ausgeplündert (davon zeugen die gestörten Skelettreste und das Fehlen von Beigaben) wahrscheinlich schon in der Aunjetitzer Epoche. Besondere Aufmerksamkeit verdient unter dem Grabinventar ein Bronzedolch (Taf. II: 6), dessen Form in Bezug zu älteren Vorbildern aus den südlicheren Gebieten (Mondsee) zu stehen scheint. Die kreuzartige Marke, die auf der Standfläche einer aus dem zerstörten Grab stammenden Tasse (Taf. II: 2, 2a) angebracht ist, kann man als Heilszeichen auffassen. Derartige Marken wurden auf dreizehn weiteren Aunjetitzer und Voraunjetitzer Gefäßen aus den südmährischen Fundstellen festgestellt; sie traten auch in Böhmen und Österreich auf. In Mähren ist diese Marke auf einem Krug der Glockenbecherkultur und auf einer kleinen henkellosen Amphore Vétéřover Typus vorzufinden. — Aus den Siedlungsgruben, besonders Nr. II, stammen außer häufigen Scherben (Abb. 1: 5—12, Taf. III: 4), einer beinernen Nadel und zwei Pfiemen (Taf. III: 5—7), einem Tongewichte (Taf. III: 2) mehreren Stücken von Lehmbeschlag, einigen Steinwerkzeugen (Abb. 2: 13—16) auch zahlreiche Tierknochen (Auerochs, Frosch, Anodonta-Muscheln), die die Reste von Nahrungsmitteln der Ansiedler darstellen.

In Branišovice stieß man beim Abteufen des Gasleitungsgrabens auf eine vorgeschichtliche Wohnanlage, auf der zehn Siedlungsobjekte angeschnitten worden sind (Taf. V u. VI). Zwei von ihnen wurden erforscht, in den übrigen wurden in dem beschädigten Teile der einzelnen Siedlungsobjekte lediglich Scherbenmuster zwecks der Bestimmung von kultureller

Zugehörigkeit genommen. So konnte man fünf Objekte folgenden Kulturen zuschreiben: eines davon wohl der Voraunjetitzer Kultur, drei der Aunjetitzer Kultur und eines der hallstattzeitlichen Gruppe Velaticae-Baiersdorf. Formenkundlich geht es um gewöhnliche Siedlungsgruben (in meisten Fällen vielleicht Vorratsgruben) kreisförmigen Grundrisses und mit überhängenden Wänden, Pfostenlöcher und größere Grubenwohnungen. — Der Fund der Voraunjetitzer Keramik in der Grube Nr. VIII (Taf. V: 6, 7) können wir für einen der ersten Siedlungsfunde der Voraunjetitzer Keramik in Mähren halten; bisher war hier diese Kultur nur aus den Grabfunden bekannt. — Die Gruben Nr. I und III enthalten die Keramik der entwickelten Aunjetitzer Kultur (Abb. 2: 1—3, Taf. V: 5). Von den übrigen Funden sind die Steinwerkzeuge mit Sägeretuschen (Abb. 4: 4, 5), Reibersteine, Schulterblatt eines Auerochsen (das vielleicht zum Abteufen der Gruben im Lössboden diente), ferner Schaf-, Hasen-, Hamsterknochen und Anodonta-Muscheln vertreten.

Die beiden Fundorte erstrecken sich wie die meisten Aunjetitzer Wohnanlagen in Mähren über ein mit Löss bedecktem Gebiet. Sie liegen in der Höhe von 200 m über dem Meerespiegel, unweit kleiner Wasserläufe. In beiden Fällen sind schon früher in kleinerer Entfernung andere Fundstellen (ohne räumliche Kontinuität) derselben Kultur entdeckt worden. Ein gründlicheres Studium ähnlicher nicht viel entfernter Fundstätten würde bestimmt zu genauerer chronologischen Einteilung der Aunjetitzer Kultur und zu tieferer Erkenntnis der Wirtschaftsform und gesellschaftlicher Struktur der Aunjetitzer Bewohner führen.

Übersetzt von Zd. Masařík

ANNA LORENCOVÁ

ANTHROPOLOGICKÉ ZPRACOVÁNÍ KOSTERNÍHO MATERIÁLU Z ÚNĚTICKÝCH HROBŮ V ÚJEZDĚ

Nálezy pozůstatků lidí z období kultury únětické nešly pozornosti anthropologů. Přesto však máme dosud jen málo zpráv o tom, jakými tělesnými vlastnostmi se tento lid na Moravě vyznačoval (J. Palliardi, 1894, B. Hellich, 1898 až 1899, A. Stocký, 1931). Má práce je tedy dalším příspěvkem k uvedené otázce.

Studovaný materiál, který jsem měla k dispozici (a za jehož zapůjčení děkuji vedoucímu katedry prehistorie a ethnografie na filosofické fakultě Brněnské university univ. prof. dr. F. Kalouskovi), pochází z pěti hrobů podrobně popsaných B. Dostálem, Nová naleziště únětické kultury v Újezdě a v Branišovicích, SbFFBU E III (1958), str. 5—22.

Metody, jimiž jsem se v práci řídila, jsou uvedeny v Martin-Sallerově Lehrbuch der Anthropologie, 1956.

Popis hrobů

Hrob č. I

obsahoval kosterní pozůstatky tří jedinců. Byly to:

1a — Neúplná kostra dospělé ženy, z níž se zachovala lebka s částí dolní čelisti, 4 obratle krční, 1 hrudní a 4 bederní, kosti klíční, fragmenty žeber, lopatek, kostí pažních, loketních i vřetenních, dále část pánve, obě kosti stehenní, bérceové, jedna kost lýtková bez distál. epifysy, levá kost patní a oba calcanei. Všechny tyto kosti byly žlutohnědé barvy. Jen lebka byla v krajíně kolem porus acusticus externus zbarvena měděnkou, a to na pravé straně více než na levé. Stejně zbarvené bylo i na atlasu. Povrch kostí byl lehce arodován, stopy po postmortální deformaci jsem neshledala.

Stavba jednotlivých kostí byla spíše jemná, úponový relief byl středně vytvořen. Tibie byly platyknemní, lýtková kost silně žlábkovaná.

Lebka pravidelného tvaru byla v n. verticalis úzká, dlouhá, v obrysu pentagonální. V n. occipitalis byla vysoká a úzká, v n. lateralis vysoká s protaženým a klenutým týlem. Lebeční švy byly (až na lambdový) velmi jednoduché, lambdový šev byl velmi široký a obsahoval